

I. I. U.

II

1294

L

ACADEMIA ROMÂNĂ
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE
SERIA III TOMUL XII MĂM. 15

I

PEDAGOGIA UNUI JURISCONSULT FANARIOT
DIN BUCUREȘTI LA 1780

II

INTOARCEREA UNEI PRIBEGE:
DOAMNA MARIA MINIO

DE

N. IORGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1932

TOMUL IX (1928-29)

200.—

N. IORGA. Cronicele turcești ca izvor pentru istoria Românilor.	12.—
N. IORGA. Portretele Domnilor noștri la muntele Athos.	20.—
D. ONCIUL. Români și Ungurii în trecut.	15.—
S. GREAVU-DUNĂRE. Bibliografia Dobrogei, 425 a. Hr. — 1928 d. Hr.	80.—
N. IORGA. Portrete și lucruri domnești nou-descoperite.	20.—
N. IORGĂ. Comemorarea lui Francesco Petrarca.	10.—
N. IORGA. Un boier de provincie în timpul Eteriei și Reg. Organic.	10.—
Păr, H. INGIGIAN. Mărturiile armenesti despre Valahia și Moldova.	35.—
G-ral R. ROSETTI. Rapoarte daneze asupra războiului din 1877-1878.	10.—

TOMUL X (1929)

400.—

G-ral R. ROSETTI. Câteva săbii ale lui Constantin Brâncoveanu.	15.—
CL. ISOPESCU. Documenti inediti della fine del Cinquecento.	70.—
N. BĂNESCU. Acte venețiene privitoare la urmașii lui Petru-Vodă Șchiopul.	60.—
G. SOFRONIE. Principiul naționalităților în Dreptul Internațional public.	100.—
N. IORGA. Originea moldoveană a lui Enăchită Văcărescu.	8.—
I. LUPAȘ. «Chronicon Dubnicense» despre Ștefan-cel-Mare.	10.—
P. P. PANAITESCU. Miron Costin, Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească.	85.—
N. IORGA. I. Intre Domnii Moldovei și ai Țării Românești, cum se făcea corespondența; II. Zugrăvi noi și vechi.	10.—
N. IORGA. Scrisori domnești din arhivele dela Stockholm.	20.—

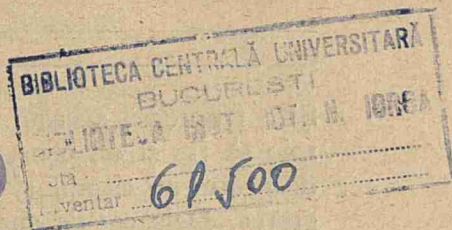
TOMUL XI (1930)

340.—

N. IORGA. Există o scrisoare de trădare a lui Mihai Viteazul?	30.—
G-ral R. ROSETTI. I. Știri mărunte și note relative la istoria armamentului la noi; II. Când s'a adoptat steagul tricolor la noi.	20.—
G. BALȘ. I. Biserica din Lujeni; II. Introducerea Pridvorului în planul bisericii moldovenești.	50.—
S. MEHEDINȚI. Coordonate etnografice. Civilizația și cultura.	60.—
N. IORGA. I. Originea lui Ștefan Răzvan; II. Petrecerea lui Vasile Lupu în exilul dela Constantinopol.	10.—
G-ral R. ROSETTI. Războiul dela moartea lui Ștefan-cel-Mare până la acea a lui Matei-Basarab. I. Armamentul.	25.—
N. IORGA. Octoihul Diacului Lorinț.	15.—
ANDREI RĂDULESCU. Juristul Andronache Doniçi.	30.—
G-ral R. ROSETTI. Războiul dela moartea lui Ștefan-cel-Mare până la acea a lui Matei-Basarab. II. Organizarea.	25.—
ION I. NISTOR. Decorarea lui Avram Iancu și a camarazilor săi.	55.—
ANDREI RĂDULESCU. Asemănări între ideile primitive ale poporului din Bretania și ale poporului român.	20.—

TOMUL XII (1931)

ANDREI RĂDULESCU. Influența belgiană asupra Dreptului român.	25.—
N. IORGA. Un pact de familie și o nuntă domnească în 1587.	7.—
N. IORGA. La chronologia vechilor Domni Moldoveni.	5.—
N. IORGA. Pretendentul Nicolae Basarab în Elveția.	5.—
ION I. NISTOR. Opera d-lui N. Iorga.	10.—
ION I. NISTOR. Un român iscoadă la 1683 în tabăra Regelui Sobieski la Viena.	20.—
N. IORGA. Testamentul lui Nicola Nicolau	12.—
N. IORGA. Apelul către unire al lui Cuza-Vodă la 1859	5.—
N. IORGA. Un nou izvor cu privire la Mihai Viteazul și Radu-Șerban	12.—
G-ral R. ROSETTI. Războiul dela moartea lui Ștefan-cel-Mare până la acea a lui Matei Basarab. III. Tactica.	50.—
N. IORGA. «Moștenii» din Cremenari.	18.—
N. IORGA. Mormântul Doamnei Neaga și a neamului ei.	5.—
N. IORGA. I. Pedagogia unui jurisconsult fanariot din București la 1780.	
II. Intoarcerea unei pribege: Doamna Maria Minio.	

I

PEDAGOGIA UNUI JURISCONSULT FANARIOT DIN BUCUREȘTI LA 1780

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Sedința dela 18 Decembrie 1931

Biblioteca Universității din Atena posedă un manuscris, neobservat până acum ¹⁾, care cuprinde învățăturile către fiul său, ale lui Mihail Fotino din Chios, considerat ca un « consul al filosofiei Marii Biserici a lui Hristos și Mare Păharnic al Terii-Românești »:

Παρανέσεις τινός ἄρχοντος ἐκ Χίου, συντεθεῖσαι παρ' αὐτοῦ καὶ ἐκδοθεῖσαι πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἐν Βουκουρέσι, 1781, Μαρτίου 20. Παρανέσεις ἄρχοντος τινός ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ Μεγάλου Παχαρνίκου Βλαχίας Μηχαῆλ Φωτινοῦ τοῦ ἐκ Χίου, συντεθεῖσαι παρ' αὐτοῦ καὶ ἐκδοθεῖσαι πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ.

Mihail Fotinò e o personalitate cunoscută, care a dat, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, întâia încercare a unei codificări de drept în principatul muntean ²⁾.

Se începe cu considerații generale asupra purtării unui tânăr. Trebuie să se păstreze credința religiei și « Impărăției », până și la vărsarea sângelui. Mânile să se păstreze curate. Să se ferească fiul de « patimile cărnii », de beție, de jocul de cărți. Societatea căutată să fie cu « cei nobili, cu cei cinstiți și cu cei bătrâni », iar nu cu elemente ușuratece și nevrednice.

¹⁾ V. « Revista Istorică » pe 1930, p. 202.

²⁾ Iorga, *Istoria literaturii românești în secolul al XVIII-lea*, II, p. 444.

Și e frumoasă această parte a sfaturilor: « Lucrul tău, cât de mic să fie și de ușor, tu să-l socoți mare și greu, și să nu-l desprețuiești ca mic și ușor, ci să te gândești la el și să-l socoți greu ». Dela cei de sus să se îndure chiar și nedreptatea, « cu curaj și nobleță de suflet ». Ori: « Să te ferești de vorbele de prisos și de clacă, căci din aceste vorbe de prisos rezultă adesea mari scăpături și greșeli vrednice de plâns și cu neputință de îndreptat, și deci să te depărtezi mult de astfel de vorbitori în vânt, cari nu cată de lucrul lor și de ce-i privește, ci se întind cu neliniștea sufletelor lor spre lucruri care nu li se cuvin ». In conversații să nu fie pripit și îndrăzneț, ci, vorbind puțin, să nu jignească pe nimeni. Să nu se atace onoarea nimănuia. « Inainte de toate însă și mai presus de toate să-ți păstrezi conștiința curată de orice, căci, avându-ți conștiința curată, nu te vei teme vreodată a fi vătămat de orice împrejurare. »

O altă parte conține recomandății pentru viața de creștin a tânărului. Sculare de dimineață pentru rugăciune și altă rugăciune seara, căci numai dela Dumnezeu, nu dela oameni, poate veni tot ajutorul. Să fie sincer și discret. Pe dușman să-l întâmpine cu vorbe de prietenie, fără să arăte măcar că-i bănuiește intențiile. « Cată bine să nu-ți spui taina la nimeni, nici la însuș al tău tată, ci să-l păzești cu grijă în inima ta. » Remarcabilă este și sentința următoare, plină de învățăminte pentru toate timpurile: « Când ai un prieten foarte sincer și foarte puternic, dacă poate urmează, din vreo împrejurare, vreo dihonie între voi, cât de mare să fie dihonია aceea, să cauți bine să nu dai în vileag vreo taină a aceluia pe care te-ai întâmplat s'o afli în vremea prieteniei voastre și să voiești cu aceasta a te desvinovăți, căci, pe de o parte, strici reputația lui și cu aceasta faci ca oricine să se teamă de prietenia ta și să se ferească de tine, iar, pe de alta, ajunge între voi acea dușmănie sălbatecă și nemiloasă (*θηριώδης και άπικνος*), din care pot să se nască mii de rele și mari pagube ».

De colachii să se ferească, deoarece « mai bine e să trăești în sărăcie cinstit decât în bielșug fără cinste », câștigând doar, pe această cale, *ciocoinici*. In toate să se spună adevărul, căci « adevărul este port de mântuire ». Nicio pâră să nu fie primită, căci ea califică pe pârător. E o datorie a se feri de « cearta

de vorbe », de « logomahie », și să se evite procesele, prin care, chiar în caz de câștig, se primejduiește reputația. Sfatul celor buni să se ceară și să nu creadă tânărul că este « mai presus de sfat ». Cearta pentru religia cuiva trebuie și ea evitată. Conversația să fie totdeauna cu modestie și smerenie. Grija rugăciunilor pentru cei morți, și mai ales pentru părinți, să nu fie uitată. Numai barbarii amintesc de binefacerile pe care le-au făcut cuiva. În locuri neștiute nu e bine a se amesteca. Tot « barbar » e să silești pe prieten a-și spune secretul. Să nu se răspundă fără a fi întrebat.

« Acestea de mai sus îți poruncesc părintește să le cetești în fiecare dimineață cu stăruință și atenție și, după cetirea lor, făcându-ți rugăciunea, să dormi, așa încât, sprijinite pe sfânta rugăciune, să ți se întipărească în inimă și astfel să-și ia ușor și neîndoielnic puterea lor, arătându-te până la capătul vieții om vrednic și trăind o viață laudabilă și fericită ».

Dar, îndată după ce se pareă că s'au isprăvit recomandațiile, ele încep din nou, numerotate și cele din urmă ca și cele dintâiu.

La orice lucru de făcut să se gândească de mai multe ori, neurmând primul impuls. Să nu despartă interesul său de cel comun, « și mai bine să păgubești tu decât să fii pricina de a se păgubi alții ». Sluga să ți-o tratezi în toate cu blândeță și nu cu asprime, căci cu cel dintâiu chip, al blândeții, ți-l îndatorești, precum și sufletul lui pentru tine, iar cu al doilea, adică al asprimii, îl faci a se săbătăci și a păzi vreme să-ți faci rău. » După învățătura marelui Vasile, să fugă de oameni cari se află în ceartă între ei. Să nu fie fudul, ci modest, « potrivit cu vrâsta, ființa și situația sa », « căci fumurile » — aici, pe lângă cunoscutul grecesc *καπνοί*, este și cel românesc grecizat: *φουμόρα* — « adesea prăbușesc (*κατακρηνίζουσι*) pe om ». Dacă i se cere ceva tânărului și n'o poate face, să promită măcar și să caute realizarea promisiunii ca și cum s'ar îngriji de un lucru al său însuș, căci altfel mai bine ar fi să nu se făgăduiască, aducând pagubă aceluia căruia i s'a făgăduit. La orice cumpăratură, fie și de haine, să caute întâiu care-i puțința de a cumpără; prin datorii ajunge cineva « batjocura lumii »: *παλιμιον του κόσμου*. Și în mersul lui, fiul să fie serios și respectabil, alte apucături fiind « femeiești ». Chemat la răspundere

pentru greșeli, « să-ți pleci grumazul și ochii la pământ », spre a nu stârni mânia aceluia ce face cercetarea. Ajungând la trecere pe lângă un patron, să nu se întrebuițeze situația pentru mijlociri nepermise, ci să se aibă în vedere numai interesele aceluia.

« Acestea de mai sus îți orânduiesc părintește să le cetești cu grijă fiecă Duminecă, pe care trebuie s'o serbezi, nu cu beții, danțuri și alte lucruri nesperioase, ci cu cercetarea Sfintei Scripturi; și cu aceeaș râvnă să cetești și la sărbătorile sfinților, pe cari să-i venerezi din tot sufletul și din toată inima, ca mijlocitori pe lângă Dumnezeu pentru noi. Și iarăș te sărut părintește din suflet. »

Dar aici, unde iarăș s'ar crede că e sfârșitul, se adaugă un al treilea șir de sfaturi pentru atitudinea față de biserică și pentru moralitate.

Față de preoți să aibă tot respectul și să nu-i părăscă nici odată, ceea ce ar fi contra legilor civile și a canoanelor. « Să nu invidiezi pe niciun om sau pentru înaintarea lui, sau pentru fericirea lui sau pentru alt avantaj al lui, ci să te trudești și tu să capeți avantajile aceluia, adevăratele care sunt de cinste, respectabile și virtuozose, pentru ca prin ele să poți și tu ajunge la înaintarea și fericirea aceluia ». De străini să aibă o grijă deosebită și să-i ajute la orice, « ca să nu încerce (*δοκιμάζει*) străinul acela vreo amărăciune și supărare, căci destulă amărăciune și supărare e pentru acela starea de străinătate ». Să primească orice cu mulțămire și să nu se arate lacom, căci « la ce ieai cu dreptate ai și pe Dumnezeu într'ajutor și pe oameni ți-i ai întru toate laudători și ajutători ai tăi ». « Copiii tăi să ți-i crești întâiu cu datoritorul respect față de Dumnezeu și cu paza de aproape a dogmelor ortodoxe ale Bisericii de Răsărit și, în al doilea rând, cu cuviința moravurilor, cu smerenie, cu sârguință, cu echilibru sufleteș (*εὐπάθεια*) și credință față de stăpânitori și cu toate virtuțile sufletești și trupești, ca să poată trăi fericiți ». De răul nimănui să nu se bucure, ci să caute a ajuta pe cel căzut în nenorocire. La judecăți să nu se grămădească și să nu fie nici chezaș, nici martur, deși, silit a mărturisi, să spuie tot adevărul, fără părtinire, dar să fugă din toate puterile de jurământ, chiar de ar fi să fie cu

paguba lui. « Când vre-un dușamn al tău ar cădeà la vreo primejdie, din care poți să-l liberezi fără pagube și primejdiile tale, să te lupți a-l liberă fără a-l consideră ca dușman al tău, ci potrivit cu fireasca simpatie omenească să-l sprijini cu truda ta și să-ți pară rău de dânsul ». Ca să nu fie bănuït de anume intenții, să nu vorbească, în societăți, cu vorbe ascunse și enigmatice. Dacă e silit a face datorii, să caute neapărat a le plăti, pentru cinstea lui. « La copiii tăi să alegei dascăli, nu numai învățați și cultivați, dar și demni, de folos (*χρησοθήρας*) și politicoși, ca să-i crească în acelaș timp nu numai cu învățătura și studiul literelor și științelor, ci și cu o nobilă politeță și cu o orânduïre politicoasă a vieții și să-i potrivească spre ce e cuviincios și de cinste. — Soția să ți-o tratezi nobil și cu maniere măgulitoare (*κολακευτικὸς*), ca una ce este expusă greșelilor și de o fire slabă, și nu cu barbarie și severitate, căci cu cel dintâiu chip o faci să aibă respect față de tine și să te asculte și să te iubească, de o iubire caldă, și să trăiască fericit cu tine, iar cu al doilea chip, adecă acel barbar și sever, o faci să se înăcrească față de tine, să se tulbure (*ἀτακτῆ*) și să caute totdeauna pricini de ceartă, ceace este de foarte mare pagubă și primejdie, și pentru viața și pentru cinstea ta. — Cată să nu încredințezi vreodată slugilor economia casei tale, ci singur tu să o stăpânești (*ἐνεργῆς*) și să o îngrijești, căci neglijând-o și încredințând-o slugilor, de acolo iese că te vei sărăci, iar acele slugi ale tale se vor îmbogați din ale tale; dela cari apoi să ai nevoie de ajutor și mângâieri (*περιθάλψεις*), de care să te ferească Dumnezeu. Pe lângă aceasta să faci zilnic cererea exactă a toată socoteala și a tot lucrul ce l-ai dat în sarcina slugilor, și să nu neglijezi deloc ale casei, căci de pe urma unei astfel de neglijențe mulți cari au fost bogați mai înainte s'au arătat după aceea foarte nenorociți, și, ce e mai rău, au ajuns batjocura acelor slugi ale lor înseși. — Să urmezi totdeauna negoțul ca un lucru cinstit și laudabil, dar să-l urmezi cu dreptate, cu cuvânt (*μὲ παρόλαν*) și cu cumpătate, și nu cu nedreptate, minciună și lăcomie, căci, urmându-l cu dreptate, păzindu-ți și cuvântul și mulțămît cu un mic câștig, îți crește considerația, și, dacă aceasta urmează, crește negoțul tău și cinstea ta, căci fiecăruia îi va plăcea de societatea

ta și de tovărășia ta. Iar, dacă urmezi cu nedreptate, lăcomie și despreț de cuvântul dat, nu numai se împrăștie considerația ta, dar ajungi și urât și antipatic, și din aceasta iese paguba și nenorocirea ta. — Când vei face negoț, să dai cu toată plăcerea drepturile Impărăției, și să nu voiești vreodată să iei cât de puțin drept al ei, căci aceasta, adică să iei drepturile Impărăției, e nu numai un lucru odios și care aduce necinste, pagubă și pierderea reputației tale, dar e și contra Evangheliei care zice: Dați Chesarului ce este al Chesarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu. Cată deci să nu cazi în greșală (προσορκούσης) nici față de Dumnezeu, nici față de Impărăție ».

Ce urmează e în acelaș fel.

Nu e multă filosofie în aceste recomandății, pe care le-ar fi putut iscăli și un Bizantin din secolul al X-lea, dar ele ni arată ce eră în sufletul unui Fanariot dela 1770-80 și ce greșit e felul în care se obișnuia a-l privi ca o plămădeală de vicii, de ipocrizie și de lăcomie ¹⁾.

¹⁾ Urmează în manuscris modèle de discursuri, de scrisori și definiții ale viciilor, cu scheme grafice care arată elementele din care se compun. Se adaugă, poate de acelaș, citații din Scriptură și versuri religioase și morale. Ar părea lucrări ale fiului, dela care ar fi și o listă de cărți, în care găsim: patru volume de Enciclopedie, Gramatica lui Laskaris, a lui « Daniil » și a lui Gazi, *Mărturisirea ortodoxă*, « Istoria rusească a Eladei », « o carte rusească în care se cuprind predici (διδασκασιν) », o « Introducere creștinească în rusește », o « Introducere a legii rusești », un « lexicon elenogrecesc al Noului Testament », Chrysoloras, trei Psaltiri, « un alfabet italian cu explicație rusească », « o cânticică rusească în care se cuprinde și canonul Paștelor și al Născătoarei de Dumnezeu », « o Istorie nouă rusească », « cartea spre virtute rusească », Viețile Sfinților, o Synopsis, un alfabet latin, Isaac Sirul, un dicționar greco-rus, cel latin al lui Gessner, « Oratorii » și o Retorică rusești, « o scurtă cunoștință a tuturor științelor », un Octoih, « O Metafizică rusească », « o carte rusească despre feciorie », alta despre cunoștință, un Voltaire rusesc, Discursurile lui Cicerone, « o frazeologie latină », « o ortografie elenică », Dicționarul *Συνοβελλον*, și al lui « Gheorghe », *ὁ πανυχις* rusească, un Nou Testament și latin, o Mitologie, Epistolarul lui Coridaleu, Gramatica lui Neofit (Duca), un Dicționar rusesc, Retorica lui Skuphos, Dialogurile lui Lucian, Logica lui Blemmides, Epictet pe scurt, « o carte cuprinzând cercetările cuvintelor și ale bunei purtări și scrisorile lui Panesios », Panegiricul lui Grigore făcătorul de minuni, « o Filosofie latină ».

II

INTOARCEREA UNEI PRIBEGE :
DOAMNA MARIA MINIO

DE

N. I O R G A

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Ședința dela 18 Decembrie 1931

Sunt individualități istorice care, la un moment, pare că se cer ele rechemate la viață.

Acesta e cazul familiei înstrăinate a lui Petru Șchiopul, Domn în două rânduri al Moldovei, mort în Tirol, la Bolzano.

Acum vreo patruzeci de ani am găsit în Arhivele tiroleze, din Innsbruck, dosărele privitoare la petrecerea lui în această rece țară de munte, unde a dorit până la moarte, căpătând această mângâiere numai în mică parte acolo, la Bolzano, de soarele și cerul mai senin al Moldovei sale. Erau acolo amănunte de un adânc sens omenesc și scrisori românești, stângace și naive, deosebit de duioase. Ele mi-au servit întâiu pentru a prezentă publicului mare « O familie domnească în exil », apărută întâiu în revista « Vatra », apoi în « Biblioteca pentru toți ». Pe urmă documentele înseși, atât de numeroase și de variate, până la inventariul averii găsite în casa nenorocitului exilat, au putut să apară în volumul XI, îngrijit de mine, al colecției Hurmuzaki.

Ca dus de mână, am găsit apoi în colecțiile de artă ale castelului Ambras din Tirol frumosul portret, pe care l-am putut identifica imediat, al copilului iubit, rod al unei iubiri de roabă, pentru mântuirea sufletească și trupească a căruia bătrânul tată a luat drumul exilului, Ștefăniță, din care am făcut

eroul dramei « Un Domn pribeag ». Chipul blond al plăpândului Voevod cu ochii dulci albaștri a fost publicat, din nenorocire nu și în colorii, cu haina-i de catifea verde sămănată cu flori de aur și cu papucașii galbeni, înaintea volumului III din ale mele *Acte și fragmente*, de unde a trecut, acum când originalul a dispărut, poate nu pentru totdeauna, în distrugătorul haos, prielnic înstrăinărilor al marelui războiu, în *Portretele Domnilor români*. Am aflat și locul unde zac Petru și Ștefan, cel dintâiu în marginea bisericii Franciscanilor din Bolzano, supt grota de tuf a Madonei, celălalt la dreapta în biserica de căpetenie din Innsbruck, unde în fiecare an se fac pomenirile tânărului trecut la Biserica română. Nu s'au întreprins desgropările pe care le doriaș, deși Guvernul italian a dispus să le permită pentru mormântul lui Petru-Vodă.

Alături, un dar întâmplător al răposatului Urbani de Gheltoș mi-a dat toată corespondența greco-italiană a cumnatei lui Petru, Doamna Ecaterina a lui Alexandru-Vodă al Țării-Românești, și a fiului ei, Mihnea, cu sora de lege « frâncă », așezată la călugărițele din Murano, Mărioara Adorna Vallarga: pe rând am dat-o în *Arhiva* din Iași, apoi în *Memoriile Academiei Române*, XVIII, și în acelaș volum din « Hurmuzaki ». Dăunăzi Doamna Neaga, soția lui Mihnea, ieșită din mormânt cu toată familia, casa, biserica ei, pe un platou din mijlocul pădurilor Buzăului, și aici chiar îi prezentam juvaierile rămase neatînse în pământ.

De atunci nu trec câțiva ani fără să se adauge noi descoperiri, care par a se îmbulzi dela sine. Astfel testamentul lui Zotu Țigara, Spătarul și ginerele lui Petru, ca soț al Domniței Maria, știri asupra fetelor acesteia din căsătoria cu acest Grec din Ianina, lămuririle de avere ale Mariei, remăritată cu nobilul venețian Polo Minio, lămuriri completate printr'un recent memoriu al d-lui N. Bănescu, actele turcești relative la Mihnea în exil, publicate de acelaș în aceste « Memorii ».

S'ar fi crezut că nimic nou nu poate să mai răsară asupra acestei familii de romantice rătăcirii și suferinți, ale cării urme s'au pierdut într'o depărtată străinătate.

Și totuș această quasi-misterioasă tendință de vădire continuă.

D-l Sever Zotta, directorul Arhivelor din Iași, îmi comunică, acum câteva zile, un foileton al ziarului local «Opinia», în care se dă un act, datat din Moldova, al Doamnei Maria.

Il reproducem după fotografia transmisă amical de d-l Zotta, care se dă și în facsimile, înainte de a adăugi explicațiile necesare:

† Adecă eu, Doamna Maria, fata a răpăosatului Pătru-Vodă, dau știre cu această scrisoare a noastră, cumă amă făcutū o mănăstire la trăgū la Iașū, însă lângă satulū Hlincia, hramulū Stăi Gheorghie, și o amă închinatū în Staa Gora mănăstirei dela Dionisiiate (*sic*), ca să-i hie de treabă și metohū, și oarecâte sate amă datū la acelu metohū č-amū făcutū: unele č-amū cumpăratū depreună cu gupănulū meu Zota Spătariulū pre derepți banii noștri, cumă iaste și uricū de mărturie dela părintele meu Pătru-Vodă, iarū alte sate au fostū date de părintele mie[u], sate dereapte domnești, căc era suptū putearia și suptū Domniia Măriei Sale. Deč, cândū au vrutū Dumnedzău și s'au milostivitū de-au dărutū pre Măriia Sa Radulū Voevodū cu Domniia țării Moldovei, cândū amū venitū și eu cu Măriia Sa, aflat-amū mănăstirea noastră dela Hlincea pustie și toate satele răshirate și pustiite, căc dela mănăstire dela Dionisiiate călugării n'au mai venitū, nič au mai purtatū grije de metohū și de sate, č-au lăsatū totū de s'au pustiitū. Intru ačaia eu, știindū pomeana părintelui meu, metohulū și mănăstirea lui Stăi Sava denū trăgū denū Iașū, ce o au făcutū Domniia Sa și o au miluitū și cu satulū Stroeștii de pre Sitna, denū Țănutulū Hrălăului, și cu toate dabilele, dat-amū și eu acolb, la ačaia sfântă mănăstire a lui Stăi Sava o seliște ce iaste într'unū hotarū și alaturea cu satulū Stroeștii, anume Cudreavenții, dentru uriculū ce avemū de la părintele meu Pătru-Vodă, ca să hie și de treabă sfentei mănăstiri a lui Stăi Sava, prentu sufletele părinților miei și alū nostru; iară cine va răsăpi pomană părinților miei și a noastră și să va ispiti a luă seliștea Cudreavenții, acela să hie procleatū și treacletū dela Dumnedzău și de Pre[e]č[i]sta b[o]lgom[a]t[e]ră și de 4 evanghelisti și de toți apostolii și de 318 părinți de Nicheia și de toți sfinții, aminū. Pisū u Iașū, vlto 7125, Dech. 18 dnie.

† *Ἐγὼ Ντόμνα Μαρία δηὰ χηρός μου ὑπογράφω καὶ μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα καὶ βάλω καὶ τὸν (sic) βούλα μου.*

† Adecă eu, Doamna Maria, mărturisăscu cu această scrisoare a mea și punū pečatia mea.

Se știà printr'un act din 1626 al lui Miron-Vodă Barnovschi, prin care închină mănăstirii Sfântului Ioan din Sozopole mănăstirea lui Aron-Vodă, că Hlincea eră fundație a lui Zota

și a Mariei; textul grec reproduce cuvintele românești: τὸ μοναστήριον Ζότει δέλλα Χλιντζε». ¹⁾ Se vede de acolo că, la câțiva ani după ce Maria găsisse fundația ei părăsită și în ruină, se așezau în ea călugării moldoveni scoși dela Aron-Vodă ²⁾. Reparația definitivă s'a făcut numai supt Ștefăniță, fiul lui Vasile Lupu. O cercetare amănunțită care să scoată la iveală liniile primitive și poate o pictură mai veche se va orânduî de Comisiunea Monumentelor Istorice.

Din daniile pentru Hlincea Maria desface Cudraventii, azi dispăruți, pentru Sfântul Sava. Se știe că Petru-Vodă, care aveà cu călugării mănăstirii omonime dela Ierusalim relații bănești, a îngăduit să se ridice, pe locul unor case cumpărate de el, acest metoh dela Iași încă dela anul 1583: actul, în care el se intitulează, după moda grecească « Domn al țării Moldovlahiei », adăugînd în biata lui scrisoare românească: « Pus-amena Domniia Mele », a fost publicat de Hasdeu ³⁾. Supt Radu-Vodă s'a refăcut, la 1625, biserica ⁴⁾, a cării cercetare se impune azi. Domnița pregătiã prin darul ei opera marelui Postelnic Ienachi.

Maria lasă la o parte în dărnicia ei corectată acea ctitorie a lui Petru, Galata, unde totuș erà îngropată sora ei, moartă copilă, Despina, care, spune inscripția, se născuse în 1587—88 ⁵⁾.

Venirea întăiu a pribegii s'a făcut, spune ea însăș, odată cu suirea pe tron a lui Radu, fiul lui Mihnea, care-i veniã deci văr primar și pe care-l va fi cunoscut la Veneția, în casa Mărioarei Adorno Vallarga, care l-a crescut, — deci în August 1616.

De atunci ea se întorsese la Veneția, pentru a reveni în cursul anului următor. Cu dânsa erà și soțul italian. În vară, Polo Minio se oferiã să facă în Moldova, dar și în principatul vecin și în Ardeal chiar, recruți pentru armata Republicei ⁶⁾. Un raport al lui din Iulie 1617 în acest sens s'a pierdut ⁷⁾: el arată că se pot trece Români pe la Vidin la Spalato.

¹⁾ Iorga, *Documente grecești*, I (Hurmuzaki, XIV), p. 121.

²⁾ *Ibid.*

³⁾ Hasdeu, *Arhiva Istorică*, I¹, pp. 127—28, No. 185.

⁴⁾ Iorga, *Studii și documente*, XIV, pp. 137—38, No. 381.

⁵⁾ Iorga, *Inscripții*, I, pp. 15—16, No. 41.

⁶⁾ Hurmuzaki, IV¹, pp. 368—69, No. CCCXLVII.

⁷⁾ *Ibid.*, IV², p. 599.

Minio va avea apoi legături cu Gașpar-Vodă Gratiani prin 1618—19 ¹⁾. În vara anului 1619, el era încă la Iași, « per occasione de' suoi interessi », spune bailul venețian ²⁾. Il întovărășise un interpret al acestuia, Giovanni Battista Naron ³⁾. La 6 Maiu 1620, Gratiani scria dogelui prin acest oaspete, plecat « când nu se credeà », lipsindu-l de « dulcea lui societate » ⁴⁾. La întoarcere el făcea Colegiului venețian un întins raport despre situația politică în Sud-Estul Europei ⁵⁾. În el spune care-i fusese scopul vizitei: « să conducă în patrie familia sa » (*di condur alla patria la mia famiglia*).

Deci până atunci, trei ani, Domnița Maria a stat în țara părintelui său.

Se vede din iscălitură că limba greacă o deprinsese dela soț în chip insuficient: sunt nu numai atâtea greșeli de ortografie, dar și unele de limbă; se vede că Maria deprinsese grecește mai mult după ureche. În schimb iscălitura românească e bine făcută: Petru-Vodă nu uitase a da copiilor săi cunoștința limbii țării, pe care el, crescut în Orient, n'o știà destul de bine. De sigur că Domnița, străină de slavonește, a cerut ca actul să fie redactat în limba vorbită. Relevez și aceea că în familia pribegilor se vorbea muntește — de unde *Pătru și puiu* —, Domnul în exil fiind fiul unui pretendent muntean, Mircea al lui Mihnea-cel-Rău.

Erau « gravissimi interessi » motivul întoarcerii în Moldova a aceleia care s'a cerut totuș îngropată în bisericuța dela San Maffio din Murano lângă Mărioara Adorno, dar și anume simțiri vor fi făcut-o să caute țările îndepărtate unde neam de neamul ei fuseseră Domni deplin stăpânitori cu împărătească pompă și autoritate.

¹⁾ *Ibid.*, IV³, pp. 376—77, No. CCCCVIII.

²⁾ *Ibid.*, p. 379, No. CCCCXII.

³⁾ *Ibid.*, pp. 379—80, No. CCCCXIII.

⁴⁾ *Ibid.*, p. 386, No. CCCCXXIII.

⁵⁾ *Ibid.*, l. ult. cit.

TOMUL VI (1926—27):

300.—

- G-ral R. ROSETTI. Studii asupra chipului cum se făptuie războiul de către Ștefan-cel-Mare. — Mem. IV și V. 50.—
- N. IORGA. O mărturie din 1404 a celor mai vechi « Moldoveni ». 8.—
- N. IORGA. O tipăritură românească la Uppsala. 15.—
- N. IORGA. Goleștii și alți elevi ai lui Töpffer în Geneva. 10.—
- ANDREI RĂDULESCU. Șaizeci de ani de Cod Civil. 20.—
- N. IORGA. Știri nouă despre biblioteca Mavrocordaților și despre viața muntenească în timpul lui Constantin-Vodă Mavrocordat. 18.—
- N. IORGA. Cea mai veche ctitorie de nemeși români din Ardeal (1408—9). 15.—
- N. BĂNESCU. Opt scrisori turcești ale lui Mihnea II « Turcitul ». 30.—
- G. VĂLSAN. Harta Moldovei de Dimitrie Cantemir. 30.—
- N. IORGA. Foaia de zestre a unei domnițe moldovenești din 1587 și exilul din Veneția al familiei sale. 15.—
- V. MOTOGNA. Răsboaiele lui Radu Șerban (1602—1611). 30.—
- ETTORE PAIS. Gli scavi di Pompei ed il tesoro di Mahdia. 12.—
- Dr. ANDREI VERESS. Scrisorile Misionarului Bandini din Moldova (1644—1650). 25.—

TOMUL VII (1927):

300.—

- CONST. C. GIURESCU. Organizarea financiară a Țării-Românești în epoca lui Mircea-cel-Bătrân. 25.—
- CONST. I. KARADJA. Delegații din țara noastră la conciliul din Constanța (Baden) în anul 1415. 30.—
- N. IORGA. Noi acte românești la Sibiiu. 25.—
- N. IORGA. Momente istorice. 8.—
- N. IORGA. Informațiuni germane despre România și Basarabia pe la 1870. 10.—
- Dr. ANDREI VERESS. Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara-Românească până la 1821. 60.—
- CONST. C. GIURESCU. Nicolae Milescu Spătarul. 32.—
- ȘT. METEȘ. Contribuțiuni nouă privitoare la familia boierească Buhuș din Moldova. 30.—
- I. NISTOR. Răsunetul războiului din 1877 în Bucovina și Basarabia. 12.—
- N. IORGA. Ultimele scrisori din țară către N. Bălcescu. 10.—
- N. IORGA. Incă un portret al lui Mihai Viteazul. 10.—
- ANDREI RĂDULESCU. Unificarea legislativă. 40.—

TOMUL VIII (1927—28):

320.—

- H. PETRI. Relațiunile lui Jakobus Basilicus Heraclides cu capii Reformațiunii. 25.—
- ANDREI RĂDULESCU. Izvoarele Codului Calimach. 18.—
- N. IORGA. Imperiul Cumanilor și Domnia lui Băsarabă. 10.—
- N. IORGA. O gospodărie moldovenească la 1777 după socotelile cronicarului Ioniță Canta. 12.—
- I. LUPAȘ. Doi umaniști români în sec. al XVI-lea. 20.—
- N. IORGA. Brodnicii și Români. 20.—
- P. P. PANAITESCU. Contribuții la opera geografică a lui D. Cantemir. 25.—
- G-ral R. ROSETTI. Regulamentul Infanteriei franceze din 1 August 1791 și influența lui asupra regulamentelor de cari s'au servit oștirile românești sub Regulamentul Organic. 15.—
- G-ral R. ROSETTI. Notele unui ofițer norvegian înaintea și în timpul războiului de neatârnamare 1876—1878. 35.—
- GR. NANDRIȘ. Patru documente dela Ștefan-cel-Mare. 15.—
- N. IORGA. Rătăcirile în Apus ale unui pretendent român, Ioan Bogdan, în sec. al XVI-lea. 15.—
- N. IORGA. Francmasoni și conspiratori în Moldova secolului al XVIII-lea. 5.—
- Dr. ANDREI VERESS. Nunții apostolici în Ardeal. 30.—
- N. IORGA. Din originile politicianismului român: O acțiune de opoziție pe vremea Fanarioților. 8.—
- N. IORGA. Informații spaniole despre războiul nostru pentru independență. 32.—
- G. CANTACUZINO. Colonizarea orientală în Illyricum. 35.—

MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

SERIA III

Lei

TOMUL I (1922—23):

VASILE PÂRVAN. Considerațiuni asupra unor nume de râuri daco-scitice.	100.—
ZENOVIE PĂCLIȘANU. Luptele politice ale Românilor ardeleni din 1790-1792.	10.—
ZENOVIE PĂCLIȘANU. Din istoria bisericească a Românilor transilvăneni: « Teologul » vlădicilor uniți.	28.—
ANDREI RĂDULESCU. Pravilistul Flechtenmacher.	12.—
TEODOR V. STEFANELLI. Cadastru și cărți tabulare.	16.—
Dr. IACOB RADU. Manuscriptele din Bibl. Episcopiei unite din Oradea-Mare.	5.—
N. IORGA. Un colaborator francez la Unirea Principatelor, Paul Bataillard.	12.—
N. IORGA. Ernest Renan.	5.—

TOMUL II (1923—24):

VASILE PÂRVAN. Histria VII.	130.—
ANDREI RĂDULESCU. Publicitatea drepturilor reale imobiliare și registrele de proprietate.	40.—
TEOFIL SAUCIU-CĂVEANU. Un fragment de <i>ΑΗΚΥΘΟΣ</i> funerar atic de marmoră.	15.—
SILVIU DRAGOMIR. Originile coloniilor române din Istria.	6.—
ION I. NISTOR. Pomenirea lui Dimitrie Cantemir-Voevod.	6.—
C. MARINESCU. Iniințarea Mitropoliilor în Țara-Românească și în Moldova.	8.—
Dr. ANDREI VERESS. Pribegia lui Grigorașcu-Vodă prin Ungaria și aiurea.	6.—
N. IORGA. Comemorarea lui Jules Michelet.	20.—
N. IORGA. Un cioban dascăl din epoca de tranziție a culturii noastre.	5.—
TEOFIL SAUCIU-CĂVEANU. Memnon, titularul decretului de onoare atenian. I. G. II, 1, 356.	5.—
N. IORGA. Note polone.	8.—

TOMUL III (1924—26):

ION ANDRIEȘESCU. Piscul Crăsani.	840.—
V. PÂRVAN. Getica.	40.—

TOMUL IV (1924):

IOAN C. FILITTI. Despre Negru-Vodă.	160.—
VINTILĂ MIHĂILESCU. Așezările omenești în Câmpia Română la mijlocul și sfârșitul sec. XIX.	12.—
Dr. ANDREI VERESS. Campania creștinilor în contra lui Sinan-Pașa.	25.—
P. P. PANAITESCU. Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin.	25.—
N. IORGA. I. Domnița Anca și patronajul ei literar; II. O prigonire politică sub Fanarioți.	60.—
N. IORGA. I. Cea dintâiu istorie universală tipărită în Transilvania; II. Moșiile familiei Beldy în Țara-Românească.	15.—
N. IORGA. Procesele călugărilor dela Sântilie și Gheorghe, pisarul leșesc.	12.—
I. VLĂDESCU. Inceputul anului în cronicile moldovenești până la Ureche.	10.—
G-ral R. ROSETTI. Studii asupra chipului cum se făptuia războiul de către Ștefan-cel-Mare. — Mem. I—III.	12.—

TOMUL V (1925—26):

N. IORGA. Comemorarea lui Edgar Quinet, cu ocaziunea semicentenarului morții lui.	160.—
ION ANDRIEȘESCU. Considerațiuni asupra tezaurului dela Vâlci-Trân lângă Plevna (Bulgaria).	5.—
AL. BUSUIOCANU. Câteva portrete noi ale lui Mihai-Viteazul.	15.—
ANDREI RĂDULESCU. Dreptul de moștenire al soțului supraviețuitor.	8.—
N. IORGA. Trei călători în Țările Românești: Caronni, Rey, Kunisch și originea « Luceafărului » lui Eminescu.	30.—
I. LUPAȘ. Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureșeanu.	10.—
N. IORGA. Lucruri noi despre Chilia și Cetatea-Albă.	60.—
N. IORGA. Un prinț portughez cruciat în Țara-Românească a sec. al XV-lea.	15.—
N. IORGA. O istorie a lui Mihai-Viteazul de el însuși.	10.—

VERIFICAT
1987